

BELERAGADVA A SZEREPEKBE

MAKAY ZSUZSANNA. Nem az önfeladás és a természetünktől idegen szerepek felvállalása, hanem egymás helyzetének pontos ismerete és nagy fokú empátia teheti élhetővé a XXI. századi nők - és férfiak - életét. A magyar nők életében a rendszerváltás fordulópont volt - állítja a Népeségtudományi Kutatóintézet kutatója.

A magyar társadalom konzervatív értékrendű. De mégis mennyire? Európai kitekintésben hol helyezkedik el?

– Mind a férfiak, mind a nők a hagyományos szerepmegosztást preferálják Magyarországon. Ez azt jelenti, hogy a gyermekekkel, háztartással járó feladatok ellátása elsősorban a nőkre hárul, míg a férfiak feladata a család anyagi biztonságának a megteremtése. Jól szemlélteti ezt egy kutatási eredmény: egy ötfokú skálán mindkét nem négyes értéket ad annak az állításnak, hogy „állásban lenni is fontos lehet, de a legtöbb nőnek az az igazi vágya, hogy otthona és gyermeke legyen”. Persze az átlagok, a többség által vallott vélemények mögött sok eltérés is van többek között lakhely, iskolázottság, egyéni élethelyzetek szerint, de érdekes, hogy például a fiatalok is inkább a hagyományos szerepmegosztással tudnak azonosulni.

– Milyen pontokon, élethelyzeteken keresztül lehet megragadni a XXI. századi nő lényegét akár csak a múlt századi viszonyokhoz képest?

– A hagyományos szerepfelfogásért nagymértékben felelős a Kádár-korszak első fele, amikor is a jelentős iparosítással egy időben a hölgyeket presszionálták a munkába állásra. A nők tömeges munkavállalása egy felülről jövő nyomás hatására valósult meg – míg a nyugati országokban inkább saját döntésük volt –, ráadásul sok esetben nehéz gyári feladatokat láttak el. S hogy megint a Nyugatot idézzük példaként: ott főleg a fejlődő szolgáltatói szektorban helyezkedtek el. Ennek lehetett volna az a következménye, hogy a férfiak a nőket segítve nagyobb részt vállalnak a házimunkából, de nem így történt. A gyermekgondozási segély 1967-es bevezetésével a hölgyek kisgyermeknevelés céljából kiléptek a

munkapiacról, és ez lényegében intézményesítette a hagyományos szerepeket: a férfi dolgozott, a nő a családot látta el. A rendszerváltás után megváltozott a munkához való viszony, megnőtt az egyéni képességek szerepe, az előrehaladás lehetősége megnyílt, az iskolázottság növekedésével a munkakörben való kiteljesedés is fontossá vált nemcsak az urak, hanem a hölgyek számára is.

– A kiteljesedés kérdésére még visszatérünk. De nézzük még a rendszerváltás időszakát, amely sok egyéb szempontból is lényeges a magyar társadalom esetében. A magyar nők számára jelentett-e fordulópontot, s ha igen, mely területeken?

– Ha a családban betöltött szerepeknél maradunk, akkor a kutatások azt mutatják, hogy a rendszerváltás idején az ezzel kapcsolatos vélemények még konzervatívabbá váltak. Ez részben az óriási mértékű munkanélküliséggel magyarázható, mely – noha a férfiakat jobban sújtotta a hölgyeknél – sok nőt arra késztetett, hogy minél tovább gyermeknevelési ellátáson legyen otthon, ami megint csak erősítette a hagyományos munkamegosztást.

– Tehát nézzük a „kiteljesedést”, amely fogalmat gyakran említik együtt a modern nőkkel, ám sokszor inkább negatív kontextusban. Ennek mi lehet az oka? Hiszen például egy sikeres karrier felépítése nem jelenti automatikusan a párkapcsolat vagy a család elhanyagolását.

– Nem jelenti azt, de sokan erre asszociálnak. Ennek az az oka, hogy nehéz Magyarországon összeegyeztetni a karriert azzal a gyermeknevelési képességgel, amelynek a megvalósítását a szülők fontosnak tartják. En-

nek egyik eleme a kicsivel töltött lehető legtöbb idő: a magyar anyák például naponta közel három órát fordítanak 6 éven aluli gyermekük gondozására, ez a francia vagy belga anyák esetében csak két óra. Ők lazábban veszik a gyermeknevelést, míg a magyar szülők maximalisták. Délután 4-5 óra körül lényegében kiürülnek a bölcsődék, óvodák, mindenki viszi haza a gyermekét, amilyen hamar csak tudja. Ez nyilván nehezen összeegyeztethető egy több időt és energiabefektetést igénylő karrierrel.

– *Mára köztudott, hogy a nemi szerepek mentén megindult egyfajta változás, bár ezt a folyamatot is inkább a kétkedés fogadja. Melyek azok a szerepek vagy attitűdök, amelyeket ma egy nőnek viselnie kell, ha sikeres akar lenni?*

– Ha a munkahelyi sikereknél maradunk, akkor alapvetően hasonló tulajdonságok befolyásolják az eredményt a nők és a férfiak esetében: határozottság, magabiztosság, függetlenség, racionalitás, küzdeni akarás. A társadalom ezeket inkább férfias tulajdonságoknak tartja, és a nőkben gyermekkoruk során a „szelídebb” attitűdöket próbálják erősíteni. Évszázadokon keresztül a családban betöltött szerepük miatt, valamint a gyermeknevelés során inkább az empátiájukra, együttérzésükre, türelmükre volt szükség. Ezeket a vonásokat nehezebb hasznosítani egy kompetitív világban.

– *Abban azért egyetérthetünk, hogy nagyon frusztráló lehet olyan szerepeket eljátszani nap mint nap, amelyek a biológiai lényünkötől és adott esetben az értékrendünkötől is eltérnek. Közélség, de igaz: a nők egy része be-*

vállalja, hogy „férfiként” éli meg a szakmai életét. Jól van ez így?

– Minden olyanfajta szerephasadás, amikor mást várnak el tőlünk, mint amit a legszívesebben adnánk magunkból, frusztrációhoz vezet. Erőteljes belső és – például egy munkahelyen – komoly külső konfliktusok forrása is lehet. Ezeket nőként sokszor nehezebb felvállalni, hiszen mi, hölgyek – neveltetésünkől kifolyólag – kevésbé erőszakoskodunk, és azt sem szeretjük, ha erőszakosnak látnak minket. Ugyanakkor a munka világában is megnőni látszik a kommunikáció, az egyezkedés, a „puhább” vezetés fontossága, és ez a jövőben felértékelheti a női konfliktuskezelési, vezetői módokat.

– *Egyébként a férfiaknak milyen szerepe lehet abban, hogy a nőket kétségtelenül nyomasztó feladatdömping mérséklődjön? Gondolom, a mosogatás átvállalása nem oldja meg a problémákat.*

– A férfiaknak sem könnyű a helyzetük, mert miközben elvárják tőlük, hogy biztosítsák a család anyagi jólétét, a gyermekgondozási feladatokban való részvételük is kívánatos. Ők maguk is egyre jobban részt szeretnének venni a nevelésben, és igyekeznek sok időt tölteni a kicsivel. Ugyanakkor tőlük még nehezebben fogadják el a munkahelyükön, hogy gyermekükre való hivatkozással a szokásostól eltérő munkarendben dolgozzanak, vagy emiatt menjenek el egy értekezletről. Egy olyan szabadság, amelyet csak az apavehet ki – lehetne például két hónap, amelyet ő tölt otthon a gyermekkel – nagyban hozzájárulna ahhoz, hogy a munkáltatói szemlélet is megváltoz-

zon, az apák is többet lehessenek gyermekükkel, s nagyobb részt vállaljanak az otthoni teendőkből. Kutatások igazolják: azokban az országokban, ahol a férfiak is otthon maradnak egy időre a picivel, jobban megoszlanak a későbbiekben a neveléssel, háztartással járó feladatok, amikor mindkét fél dolgozik. Ezekben az országokban, például Hollandiában vagy a skandináv államokban a gyermekvállalási hajlandóság is nagyobb, hiszen jobban megoszlanak a felelőségek a szülők között. Magyarországon ezzel szemben a feladatok zömét az anyukák végzik akkor is, amikor már visszatértek a munkapiacra.

– *Milyen lehet a jelenkor Magyarországon a XXI. századi női ideál? Mire gondolhat a társadalom, ha maga elég képzelettel a magyar nő?*

– Nálunk a karrierista nő helyett szerintem továbbra is a családját ellátó anya képe vilálgat a legtöbb embernek. De nem az a lestrapált, türelmetlen, frusztrált családanya, aki nap mint nap négy fal között neveli a gyermekeket, és próbálja ezt erején felül, a lehető legjobban csinálni. Ami nehez, hiszen a gyermeknevelés nem könnyű feladat. A képen inkább egy olyan csinos, vonzó nő van, aki szereti a férjét, gondoskodik a családjáról, szervezi annak mindennapi életét, s amikor dolgozik, a munkahelyén is megállja a helyét. A hölgyeknek és az uraknak több elvárásnak is meg kell felelniük, és sok szerepben helyt kell állniuk. Az pedig, hogy mi számít sikernek, mindenki számára mást jelent, s persze az egyes életszakaszokban is változik.

LIPPAI ROLAND